

ויתבי ר' אבהו. כתב רש"י: ויתבי ר' אבהו גרסינו. בשדה הארץ הבין דרש"י בא לשלול הגירסא "יתבי" דענינא אחרייתא הוא, ואי אפשר לומר כן. ולכן נראה דרש"י בא לשלול גירסא אחרת דלא גרסינו ר' אבהו אלא אמורא אחר.

הני שקולא. עיין על הגליון נוסחא אחרת, וחילוף הנוסחאות ופרושם עיין בשיטה מקובצת בשם הראב"ד, ועיין ברמב"ם פ"ג דשכירות ה"ג ובהשגת הראב"ד ובלח"מ שם, ומ"ש שם במרכבת המשנה ח"ג.

תוספות ד"ה פרט למזיק. דלא משלם חומשא היינו מדרבנן. דברי התוספות לכאורא תמוהים דהא כי יאכל פרט למזיק אקרון קאי, ולכן היה נראה דהתוספות מציינין משא"כ במזיק, והם גורסי' דלא משלם חומשא וכמ"ש בסמוך, וכ"כ בעין יוסף, והוצרכו התוספות לראיה ממזיקין, ואע"ג דלמד כאן מקרא דכי יאכל, משום דכי יאכל בתרומה כתיב והתם חייב בקרון כמ"ש התוספות [בב"ק] (לעיל) דף וי"ו ד"ה שיר רעהו, להכי הוצרכו למילף ממזיקין דהקדש פטור אפילו על הקרון מדאורייתא, אלא דקשה מה הקשו הא כי יאכל בתרומה כתיב, דהא הם כתבו בעצמם דמזיק פטור דילפינן מרעהו. ואפשר לומר דלמ"ד מבעה לאו אדם צריך למילף מכי יאכל. ועוד אפשר לומר דאי לאו דכי יאכל קאי אהקדש גמי דילפינן חטא חטא מתרומה, ה"א דרעהו לא בא למעט אלא מחומש אבל מקרון חייב, אבל השתא דילפינן מכי יאכל לפטור חומש, א"כ רעהו אתי בע"כ למעוטי מקרון, ועיין מה שכתבתי בגיטין מ"ט ובפסחים דף ל"ג בארוכה.

תוספות ד"ה אהדרו ליה. מרכבת המשנה ח"ג פ"ג דשכירות ה"י.

דף ק, א. המחליף פרה בחמור. שו"ת בני אהרן סימן ס"ט על הרמב"ם ולשונות הפוסקים, קרית מלך רב ח"א דף ר"ט [מכירה פ"כ ה"ו] על הסוגיא, ועיין קדושין כת, א תוס' ד"ה הכי קאמר.

המחליף פרה בחמור. וכתב רש"י דבע"כ מיירי בחליפין ושפחה במכירה. והקשה בשדה הארץ דהא ודאי אפשר לאוקמי' אף בפרה במכירה, וכגון שעומדת בבית הלוקח וכיון שנתן המעות נקנית לו הפרה. ולע"ד ל"ק דוודאי מן הסתם דרך פרה קודם מכירה שהיא ברשות בעלים בסתם ולא ברשות לוקח, ואי הוה תני מכירה בפרה ה"א דמיירי כסתם מכירה שהוא ברשות המוכר. ולפום תרוצא דקיימי באגם בלא"ה ל"ק מידי דמעות אין קונות שם. אמנם ראיתי בשיטה מקובצת בשם הראב"ד דמשמע מדבריו דלפי מאי דמוקמינן בעומדת באגם שפיר יש לאוקמי' פרה במכירה, ולהכי פירש דעומדת באגם קאי על הילוד,

לכתחילה, ולפמ"ש נחא, ועיין בקהלת יעקב אלגאזי דף נ"ב ע"ד [תוספות דרבנן אות מ'].

כדרך שתקנו משיכה בלקוחות. עיין באהלי חם סימן י"א שהביא חילוקי דעת הפוסקים בפירוש מימרא זו והיוצא מהם לדינא, ולפי דבריו מ"ש הרב מחנה אפרים דבפקדון היתר שמוש אינו מתחייב באונסין במחלוקת שנויה, ע"ש כי קצרתי.

תוספות ד"ה דלא קני ליה גופי'. עיין זרע אמת חי"ד דף ק' סוף ע"ד [סי' צ"ז].

תוספות ד"ה וחבירו. עיין משנה למלך פ"ו דמעילה ה"ד וע"ש במנחות ק"א כי באו דבריהם בארוכה.

תוספות ד"ה כך תקנו. עיין בקהלת יעקב אלגאזי דף נ"ב ע"ד [תוספות דרבנן אות ג'], דהקשה למאן דס"ל דדוקא היכא דאיכא מעות לא קני משיכה מדאורייתא, אבל היכא דליכא מעות כגון מתנה, קני מדאורייתא, א"כ בשואל דליכא מעות קני מדאורייתא, ועיין מה שכתבתי לעיל בהזהב. ואפשר לומר דדוקא היכא דגוף הדבר נקנה לחלוטין קונה משיכה בלא מעות, אבל בשואל דליכא קנין בגוף הדבר לחלוטין, לא קני מדאורייתא אע"ג דליכא מעות, ולכן הוצרכו חכמים לתקן.

דף צט, ב. שכירות מאי עבידת'. עיין במחנה אפרים דף י"ג ע"ד [קנין מעות סי' י'].

כך שכירות קרקע. עיין ב"ב פה, ב תוס' ד"ה כגון שהיה, קדושין כז, א ד"ה ומקומו.

מה שאין כן במזיק דלא משלם חומשא. ורש"י כתב: מה שאין כן במזיק הקדש אחומשין קאי. ונראה דרש"י לא הוה גריס בגמרא דלא משלם חומשא, וא"כ הוה מקום לומר דאקרון קאי, ולהכי הוצרך רש"י לפרש דאחומשא קאי, וכ"כ בשיטה מקובצת בשם הרא"ש דיש גורסי' דלא משלם חומשא, וליתא, דהא אפילו קרן גמי לא משלם מדאורייתא, וא"כ מוכח דלא הוה גרס דלא משלם חומשא, וא"כ קרוב הדבר דרש"י גמי לא הוה גריס ליה, וא"כ הוצרך לפרש דאחומש קאי. איברא דלכאורא קשה דהא מייתי קרא דכי יאכל פרט למזיק וזה קאי על הקרון, וא"כ פשיטא כיון דקרון ליתא חומש גמי ליתא, וצ"ל דהכי קאמר דהא כתיב כי יאכל פרט למזיק, ואפילו מן הקרון פטור מדאורייתא, וניהי דרבנן תקנו שישלם היינו קרון, אבל בחומש לא תקנו, ויותר נראה דרש"י לא הוה גריס גמי הך כי יאכל פרט למזיק, אמנם מדברי התוספות נראה דהוה גרסי' ליה, ועיין שדה הארץ קכ"ט [חי' ב"מ].

כי יאכל קדש פרט למזיק. ב"ק ו, ב תוס' ד"ה שור רעהו. גיטין מט. א ד"ה שור רעהו.

ה"ל לומר דקאי בסימטא פרה גמי כו', דהוה מקום לומר דעיקר הקושיא משפחה, אלא [משום] דבעי לאוקמא מתניתין בחדא גוונא דלא קיימא ברשותא דחד מנייהו, מוקי בפרה דקאי באגם, אמנם מדאמר דקיימא באגם שפחה גמי משמע דהקושיא מפרה כמו משפחה. ולכאורא י"ל למה לא מוקי פרה גמי בסימטא ולימא הכא ב"ע דקאי בסימטא, אלא שבזה היה באמת אפשר לומר דקאי דוקא על שפחה ולא על פרה דל"ק מידי מפרה, ואם נאמר דמשיכה לא קני באגם, א"כ אתי שפיר הא דלא מוקי פרה בסימטא, דא"כ כיון דקאי פרה בסימטא ושם משיכה קונה, ה"ל למתני פרה במכירה ובמשך ואחד מהם טען שקר, וכקושיות הרב עין יוסף, והא דלא תני באמת הכי, דאין דרך פרה לעמוד בסימטא רק באגם, ועיין בעין יוסף. ובשדה הארץ הקשה בשם הרב מהר"א נחום דמאי מקשה התוספות מהאי דגודרות, דהתם ידעינן בוודאי ע"פ עדים שהגודרות הם של ראובן וא"כ במה יצאו מחזקתן, כי מה שמחזיק בהם עתה שמעון אינו חזקה די"ל דמאליהם באו, אבל הכא אין עדים בדבר ולא ידעינן אם הולד היה מעולם של המוכר או לא, ויפה כתב שם בשדה הארץ דזה באמת כוונת התוספות בתירוצם, דהכא גם לנו ספק הוא אם היה מעולם של מוכר, ולכן בטענת ברי מהני התפיסה, אבל לא בטענת שמא דעדיף חזקת המוכר.

באותו הדבור, ולא דמי לאחד שהפקיד טלה חי אצל בעל הבית. עיין במה שכתב בספר עדות ביעקב דף רכ"ז [סי' ע"ד] על דברי התוספות, ובספר נחפה בכסף דף קכ"א ע"ג [חור"מ סי' כ"ב], ובפרת מטה אהרן ח"א סימן מ"ו, ועיין בארוכה בהלכות י"ט [בכורות פ"ב] דף ל"ו על דברי התוספות אלו ימה שכתב על דברי הרמב"ם, ובמקום אחר הארכתי.

תוספות ד"ה הא מני סומכוס היא כו'. עיין מה שהקשה הגאון מהר"א בשו"ת גדפסה בתשובת הגאון מהרצ"ב סימן ב' על נקודות הכסף מדברי התוספות, ומה שהשיב עליו מהרצ"ב שם בסימן ג', ותשובת מהר"א ג' גדפסה בתשובת מהר"ז רויטנבורג דף ג"ז, ועיין בשדה הארץ שהאריך בדברי התוספות וכמדומה שלא ראה דברי מהרצ"ב ע"ש.

תוספות ד"ה דמי עבד גדול. כו' והא ליכא דררא דממונא. והקשה בשדה הארץ בשם הרב מהר"א נחום, דאיך הקשו התוספות כן מריש פ"ק דמסכתין, והלא שם בתחלה רצה לומר כן דלא אמר סומכוס אלא היכא דאיכא דררא דממונא אבל חזר בו ואמר ולאו ק"ו הוא ע"ש. ולע"ד נראה דט"ס יש, דוודאי לא הקשה התוספות מסוגיא דריש מציעא, אלא כוונתם למה שכתב התוספות בב"ק דף לה, ב [ד"ה זאת] דסומכוס

ועוד תירץ תרומא אחרינא ע"ש, ומוכח מזה דאי הוה קאי על הפרה והפרה עומדת באגם, שפיר הוה מצי למתני פרה במכירה, דבאגם שפיר מעות קונות, ונראה דעתו כמו שהביא רמ"א בסימן קצ"ח, דהיכא דלא שכיח דליקה מעות קונות, ודברי רמ"א הם מהגהות מרדכי דפרק הזהב בשם בעל העיטור, ע"ש. ובקריית מלך רב דף ר"ט [שם] הקשה דלמה לא נקט לה במכר וכשאינו רוצה לקבל מי שפרע. והא ל"ק דוודאי מתניתין דינא קתני, ועוד דבכי ה"ג ייש טעות בעיקר המקח לא שייך מי שפרע, ועיין על הנמק"י בני משה חדש קכ"ה ע"ד [נחלות סי' א']. הי' לו ב' עבדים כו'. עיין מרכבת המשנה ח"ג פרק כ' דמכירה ה"י.

וליהוי ברשותא דמאן קיימא וליהוי אידך המוציא מחבירו. נחפה בכסף קי"ז ע"ג [חור"מ סי' כ"א] ודף קכ"א ע"ב [שם סי' כ"ב], ועיין פרת מטה אהרן ח"א ל"ח ע"א [שאלה י"א], עדות ביעקב רכ"ז ע"ב [סי' ע"ד], שי למורא סימן נ"ה, עיין ב"ב דף ב, א תוס' ד"ה לפיכך, כתובות כ, א תוס' ד"ה ואוקי ממונא, ושם עו, א תוס' ד"ה על בעל החמור ובע"ב ד"ה כל שנולד.

בעומדת באגם. והקשה בעין יוסף דאכתי קשה למה תני פרה בחליפין ושפחה במכירה, ליתני תרווייהו במכירה ולעולם דמשך, ואעפ"כ אחד מהם משקר דהא בסיפא גמי אחד מהם משקר, וא"כ ברישא גמי ליתני המוכר ובאחד מהם רמאי. ואפשר לומר דהיכא דאחד מהן וודאי רמאי לא אמרינן דיתלוקו, ועיין לעיל בתחלת המסכתא, ובמשך הא וודאי איכא רמאי דהא יודע הוא בשעת משיכה אם כבר ילדה או לאו, אבל השתא דנקנה בחליפין, מ"מ אף שטוען בריא הוא לפי מחשבתו אבל עכ"פ אפשר שטעה, אבל בשמשך אי אפשר למטעי, מיהו לפי מאי דמוקי הגמרא בעומדת באגם, אפילו אינה אגם של אחר, אפשר דאינה כמו סימטא ואינה נקנית שם במשיכה, מ"מ מסתבר דלא גרע מסימטא לענין משיכה, ועיין קרית מלך רב שם.

בטענו דמי עבד גדול. מרכבת המשנה ח"ג פ"ה טוען ה"ב, שבועות מ, א תוס' ד"ה בטוענו.

תוספות ד"ה וליהוי כו' דהא משני הכא בעומדת באגם שפחה גמי כו'. בשיטה מקובצת בשם תוספות שני"ץ משמע דהוכחתם מדקמשני בעומדת באגם ולא משני בעומדת ברשות לוקח, וא"כ הוה גיחא דלוקח אין לו חזקה, אלא וודאי מוכח דלוקח גמי אית ליה חזקה ואין מוציאין מידו מספק, אמנם התוספות מדכתבו שפחה גמי, משמע דהוכחתם מדקאמר שפחה גמי, נראה כוונתם אי הוה עיקר הקושיא על שפחה

בתוך שלש יאמר לו הלא [אם] (אית) את נטעת זתים לא אכלת בתוך שלש, וכיון שלאחר שלש הרי הם כולו של בעל הקרקע, וא"כ הוא הרי הם כאלו הוא נטע זתים, וא"כ זה נהנה וזה לא חסר, להכי קאמר דוודאי יש לו הפסד ע"י אלו הזתים כי גדלו בארצו ולא הי' יכול ליטע דברים אחרים במקומם, משא"כ אלו הי' הוא נטע היה קטיני וזרע תחתיהם ירקות, וא"כ שפיר שייך טענת דארצו גדלה, ולהכי יחלוק, אבל בלאו הכי טעמא לא היה זוכה.

ל"ש אלא שנעקרו בגושיהן ולאחר שלש. ללישנא קמא קשה מי דחקו לאוקמי' בגושיהן, לוקמי' בלא גושיהן ולאחר שלש. וצ"ל דלרבותא קאמר, דוודאי לא נעקרו בגושיהן אסורין משום ערלת תוך שלש, וא"כ בע"כ דוקא לאחר שלש מיירי, אלא אפילו נעקרו בגושיהן דמותרין בתוך שלש, וא"כ מצי מתניתין מיירי אפילו בתוך שלש, קמ"ל דאפילו אי נעקרו בגושיהן נמי מתניתין דוקא לאחר שלש מיירי, משום דתוך שלש הכל לבעל הזתים משום דלא שייך ארצי גדלה, דהלא הי' אסורין משום ערלה, וא"כ לשון ל"ש דקאמר הגמרא מגומגם, דמשמע דדוקא בגושיהן מיירי כמו ל"ש בכל מקום, ולזה ביאר רש"י דהך ל"ש לאו אגושיהן קאי אלא קאי על לאחר שלש, וכוונת הגמרא אפילו בגושיהן ל"ש אלא לאחר שלש, וא"כ להכי מתניתין סתמא קתני יחלוקו היינו לאחר ג', אבל בתוך ג' או אסורין או הם של בעל הזתים להך לישנא, וגראה דזה כוונת מהרש"ל בדברי רש"י, ולכן מחק הנוסחא ישנה, אמנם הרב עין יוסף קיים הגירסא הישנה, ועיין מה שכתבו עליו בנחפה בכסף סימן ג' וסימן ד', והרשב"א בתשובה הביאה ב"י בי"ד, וכעת נדפסה בשו"ת ח"ג סימן רכ"ה, נסתפק הא דקיימ"ל דנעקר בגושיהן דצריך להיות כדי שיוכל לחיות, כמה זמן בעינן שיכול לחיות אם פחות מג' או ג' או לעולם. וכתב שיש קצת ראייה דלא בעי ג' ופשיטא דלא בעי לעולם, דאי ס"ד דיכול לחיות ג', א"כ אפילו בתוך ג' למה יחלוקו ולימא הלא זיתי וארצי גדלה, דהרי הן יכולים לחיות מהנך גושים לבד. והגאון מהר"ר חיד"א הקשה עליו דדברים אלו סותרין למ"ש בשיטה מקובצת בשם הרשב"א, דהקשה קושיא זו הלא יכול לומר בעל הזתים ארצי גדלה שהרי יכולין לחיות בגושיהן, ותירץ דהי' עושים פירות קטנים, ולכאורא י"ל דהרי הרשב"א בתשובה הנזכר כתב בעצמו שיש לדחות, ואפשר כוונתו באמת למה שכתב בשיטה מקובצת בשמו. אמנם הא קשיא דהרי בגמרא משמע דהטעם לאחר שלש דאמר אנא נטענא והוה שלי לאחר שלש, ובתוך שלש הטעם דפליג משום דאמר דאנא הוה נטענא קטיני, ואע"ג דלפי מה דפרשתי

אמר דוקא היכא שבלא טענותיהם יש ספק לב"ד, דאלי"כ כל אחד יתפוס בבגדו של חברו ויאמר שלי הוא ויהי' דינא דחלוק, ואפשר צ"ל "בב"ק", ואפילו אם כוונתם לריש מסכתין כוונתם למה שכתבו הם שם, דדוקא [לגבי] שבועה לא מחלקינן בין דררא דממונא דבכל ענין צריך שבועה, אבל לענין יחלוקו שפיר מחלקינן, ומה שכתבו "ואמרינן בפ"ק" כוונתם למה שכתבו הם בפרק קמא, אבל אין כוונתם למה שאמר הגמרא, דמשם אין ראי', ועיין שם בארוכה בשדה הארץ.

דף ק, ב. בדיילפי. וכתב רש"י: שבגד שלם היה ועדיין מחובר זה אומר כסות גדולה מכרתי לך וזה אומר כסות קטנה. בוודאי ט"ס הוא ברש"י וצ"ל "מכרת לי" דהרי המוכר וודאי אין טוען שמכר לו כסות גדול, אלא על הלוקח קאי, ועיין בשדה הארץ שכתב ג"כ שצריך להגיה כן, ועיין בנ"י למה לא הוה הילך בזה, ועיין מ"ש לקמן בריש הבית והעליה. הא-מני ר"מ היא. ע"ל ד, ב תוס' ד"ה אין נשבעין. כבצורות דמיין. עיין סוטה כה, ב תוס' ד"ה לאו כגבוי.

לאו כבצורות דמיין. עיין שמן למאור דף י"ט [ב"מ סי' ג'] ודף ל"א ע"א [שם סי' ו']. שטף נהר זיתיו. לשון הנמק"י עיין שביתת י"ט דף ע"ז [חי' ב"מ].

דף קא, א. הי"ד כו' ורביעית שאמר חוץ מן ההוצאה. עיין בנחפה בכסף תח"מ ס"ט ד'.

אמר עולא אמר ר"ל לא שנו. עיין בארוכה על הסוגיא ורש"י ותוספות בספר נחפה בכסף, תשובה שלימה להגאון המפורסם מהר"ר חיד"א נר"ו, ע"ש בסימן ג' ובסימן ד' תשובת המחבר, ומה שהוסיף שנית ידו בספר ברכי יוסף חיד"א דף נ"ח [סי' רצ"ד], וראיתי להגאון מהר"ר חיד"א נר"ו שהקשה בשם מהר"ש גירמזאן דאיך קתני יחלוקו, דבכל מקום דקתני כן הוה ספיקא דדינא, אבל [הכא] דמן הדין תוך ג' הוא לבעל הזתים, ואין לבעל הקרקע אלא טענה דאי הוה כו', א"כ לא הוה למתני יחלוקו דמשמע דעיקר הדין יחלוקו, ותו דלמה נקט במתניתין הנך טענות כי אינם טענות צודקות, דלפי האמת בתוך שלש הכל לבעל הזתים, אלא מכח טענת אי אנא נטענא זכה במחצה, ע"ש ומה שהשיב עליו הרב. ובהרמנותי דמר ניהו רבה אפשר לומר דהך טענות וודאי צודקות, ורישא דמתניתין יוכיח המוכר זתיו לעצים, דהתם וודאי עיקר טעמא הוא משום ששניים עשו בשותפות זה זתיו וזה ארצו, ולהכי יחלוקו מן הדין, וכן מבואר בדברי הרע"ב ומדברי התי"ט דעיקר הטעם כיון שגדלו בארצו, אלא שיש מקום לומר